

Theologiae Moralis Super Decalogum Seu Decem Dei Præcepta Pars ...

Tractatus IV. Præliminaris. Ad Præcepta Secundæ Tabulæ De Justitia, &
Restitutione in communi

Sporer, Patricius

Salisburgi, 1713

Sectio IV. Ubi, quo loco restituendum?

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-59506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-59506)

potest moribundum, seu in articulo mortis constitutum, qui cum commodè possit, non vult ipse restituere, seu per se, sed onus restituendi relinquere heredibus. Ratio manifesta est eadem: quia non vult restituere absolutè, sed conditionatè, si moriatur: interim consentiens in iniustam detentionem rei alienæ, & damnum proximi, ideòque ad absolute restitutionem est indispositus. Deinde per se culpa gravis est, obligationem propriam velle transferre in alios qui ordinariè erunt ipso testatore negligentiores, ut cetera taceam. Denique talis dispositio restitutionis nimis periculosa, & multis modis injuriosa, ac damnosa est creditoribus, ut experientià nimis notum. Sic DD. passim Navar. uterque, Sylv. Azorin., aliisque cit. valdè rigidè Molina disp. 753. Lessius lib. 2. c. 12. dub. 3. n. 11.

SECTIO IV.

Ubi, quo loco restituendum?

SUMMARIUM.

13. Restitutio ex delicto faciendâ est in loco Domini seu creditoris, ubi scilicet is rem suam haberet, si ablata, vel detenta non fuisset.
14. Idque semper expensis ipsius debitoris.
15. Non solum quando ipse rem aliò transtulit.
16. Sed etiam quando ipse dominus seu damnificatus aliò migrabit, & rem seu pretium ejus secum asportasset.
17. Quòd etiam verum est, si restitutio fiat ex sola iniusta detentione.
18. Usque ad n. 161. Quantas expensas facere debeat debitor ex delicto ad restituendam rem alienam, variae sunt sententiae.

161. *In nostra Sententia: Si debitor in expensis faciendis pro restitutione rei alienæ patiatur damnum solimæ quale, vel paulò majus, quàm patiatur dominus ex carentia rei suæ, adhuc obligatur restituere;*
162. *Si verò deberet pati damnum longè majus, restitutionem differre potest.*
163. *Ideoque restitutio faciendæ est per expensas debitoris proportionatas debito; ut si aliter restitutio fieri non possit, nisi tanta faciendæ sint expensæ, quantum est debitum: v. g. mille, ut restituas mille debita.*
164. *Si nulla sit viâ, vel spes rem cum talibus proportionatis expensis restituendi ipsi domino, restituenda est ejus proximè consanguineis, vel in horum defectu pauperibus.*
165. *Restitutio ex re accepta in loco debitoris, si alio transferenda sit fieri debet expensis creditoris vel domini;*
166. *Qui proinde à debitore litteris v. g. monendum est, quid de re sua fieri velit.*
168. *Quid faciendum debitori, si dominus ignoretur, aut conveniri, vel res transferri non possit sine equalitate, vel majori sumptu, quàm ipsa valeat?*
170. *Vsq; ad n. 174. Restitutio ex contractu justo faciendæ est in loco conventionis expresso, vel tacito:*
174. *Vsq; ad n. 177. Si verò res sit aliò transferenda, id fieri debet expensis illius, in cujus gratiam vel utilitatem potissimum contractus initus est.*

ASSERTIO IV.

152 **R**estitutio debitorum ex delicto formali, seu ratione injustæ acceptionis, detentionis, vel damnificationis faciendæ est in loco domini, vel creditoris, idq; semper expensis ipsius debitoris, proportionatis tamen, & ipsum debitum non nimium excedentibus, Restitutio ex re accepta in loco debitoris, si aliò res transferenda, fiat expensis domini, vel creditoris. Restitutio ex contractu justo in loco conventionis, vel expresso

expresse, vel tacite, vel implicite desumendo ex contractus natura, circumstantiis, aut consuetudine communi, & expensis illius, in cuius gratiam, vel utilitatem potissimum contractus initus est, aut in ipso contractu expresse, vel implicite, dispositum. Est communis, uno tantum, & altero controverso, ut patebit.

§. I.

Restitutio ex delicto &c. facienda est in loco domini, vel creditoris.

Qui nimirum res injuste ablata, detenta, vel damnificata est: non tamen in quocunque loco dominus, vel creditor fuerit, vel voluerit, restitutio facienda erit, sed in illo tantum loco, ubi is eam suam habiturus fuisset, si ei injuste ablata, detenta, vel destructa non fuisset. Ita omnes. Ratio patet: quia per restitutionem creditor debet ad æqualitatem reduci, ita ut nullum ex injusta tua acceptione, vel detentione patiatur damnum, vel gravamen: sicque non possit manere rationabiliter invitatus: atqui non reducetur ad æqualitatem, sed ex multa tua acceptione, vel detentione damnum, vel gravamen patietur, ideoque rationabiliter invitatus, nisi res sua restituatur in loco, in quo eam haberet, si ei ablata non fuisset: alioquin enim is, quique sua culpa propter tuam culpam deberet adhibere novum laborem, vel expensas ad rem suam in locum convenientem transferendam, ut patet: Ergo &c. Quare si mihi hic Passavii surripuisti equum v. g. & illum transtulisti Viennam: hic Passa-

vii debes mihi restituere, non Viennæ. Similiter, si mihi hîc Passavii furatus es pecuniam, quam ego Romam proficiscens mecum tulissem, Romæ debes mihi restituere. Similiter, si furatus es pecuniam, quam dominus in quemcunque etiam remotissimum locum mittebat, in eodem loco reddenda erit: ita enim semper rationabiliter vult dominus. Contra autem non potest rationabiliter velle, pro arbitrio suo in quocunque loco sibi fieri restitutionem, sed solum in illo, quò culpa furis se extendit, nimirum ubi rem suam haberet, nisi à fure ablata, vel detenta fuisset. Unde si mihi Passavii furrupulsi pecuniam, vel rem quamlibet, quam ego ob negotia profectus Romam, mecum non tulissem, sed hîc reliquissem, satisfacis restituendo Passavii, & non cogeris reddere Romæ, etiamsi ego sic maxime vellem: quia furto tuo non es causa, cur ego rem meam Romæ non habeam, sed tantum Passavii. Et ita in similibus.

§. II.

Idq̄ semper expensis debitoris.

154 **C**ommunissima. *Syl. Medin. Navar.* aliisque congestis Molina *disp.* 752. *Less.* l. 2. c. 15. *dub.* 8. *Laym. lib.* 3. *de just. tr.* 2. c. 10. *de restit. n.* 1. *Lugo disp.* 20. *sect.* 8. n. 183. Ratio clara est: quia qui obligatur ad finem, obligatur etiam ad medium per se necessarium ad illum finem: sed debitor ex delicto tenetur ad restitutionem in integrum cum toto interesse, ita ut dominus omninò servetur indemnis, ac si delictum nunquam fuisset factum: ergo

ergo si restitutio non possit fieri sine expensis debitoris, erit expensas facere tanquam medium ad illum finem per se necessarium: & secus creditor patereetur damnum ex alterius injuria. Unde ultimus observa.

I. Hoc maximè quidem verum est, quando ini- 155
quus possessor ex loco injustæ ablationis, vel damnificationis aliò migrat, & rem ablatam secum transportat, v. g. pecuniam, vinum, triticum ex Austria in Sueviam: tunc enim sine dubio rem ablatam, vel damni compensationem ad damnificatum suis expensis in Austriam remittere cogitur: quia ipse solus causa fuit & damni. & expensarum.

II. Etiam verum est, quando ipse dominus, vel 156
damnificatus ex loco damnificationis aliò migrat, & rem ablatam, aut ejus divenditæ pretium secum transportaturus erat: adhuc enim tenetur fur, vel damnificans rem, vel ejus compensationem domino transmittere propriis suis sumptibus, deductis tamen, saltem in foro conscientiæ iis sumptibus, quos ipse dominus in re illa transferenda necessario fecisset: Ubi contra *S. Antonium, Paludanum, Abbatem, & alios Sumistas docet communior DD.* Ratio est: quia damnificans suâ culpa injustæ ablationis, vel damnificationis, adhuc veteris causa expensarum illarum fuit, in quibus proinde dominum debes servare indemnem: nam propter ipsius injustitiam dominus rei non debet privari libertate mutandi domicilium suum, aut migrandi aliò, quocunque libuerit: ergo debitor sibi ipsi, & culpæ suæ imputet, quòd postea, domino aliò migrante,

grante, in restituendo illos sumptus facere cogatur, quos tamen, ut dixi, ipse dominus non fecisset. Quodsi enim etiam ipse dominus, vel creditor similes sumptus in transferenda re ipsa, si ablata, vel damnificata non fuisset, facere debuisset, tunc debitor in foro conscientiae potest illos sumptus detrudere, v. g. tantum retinendo de bonis domini, quantum ad ea transferenda necesse fuisset. *Ratio est*: quia debitor iniquus solummodo tenetur servare dominum indemnem; adhuc autem servat indemnem, etsi in restituendo detrahat illos sumptus, quos dominus ipse aliò migrans in conferenda re sua facere debuisset, adhuc enim tantum recipit, quantum haberet, si injuriam passus non fuisset, ut intuiti patet: ergo &c.

157 III. Etiam verum est, si restitutio fiat ex sola injusta detentione: quia etiam tunc jam est ex delicto: v. g. commodavi tibi equum ad unum mensem, tu ultra terminum fuisti in mora culpabili detinendo per alterum mensem, quando ego cum rebus meis omnibus profectus sum Viennam; debes eò tuis expensis mittere mihi equum, detractis tamen rursum expensis, quas ego quoque in deducendo equo fecissem: nullis autem detractis, si fecissem nullas, ut modò dictum. Sic enim ad æqualitatem redactetur injustitiae damnum, cujus mihi injusta mora tuâ causa fuisti.

158 IV. Sed quæstio hîc valdè intricata est, quantas expensas debeat facere debitor ex delicto ad restituendam rem alienam? Tres sunt hujus Sententia. *Prima* rigidissima est *Cajetani, Armilla, & aliorum* apud

apud Valq. Opusculo de restit. c. 10. dub. 1. in re-
stitutione rei injustè ablatæ non esse attendendum
ad sumptus, vel expensas quasunque semper à de-
bitore præstandas, si aliter restitutio fieri non possit:
quia ex suo delicto ad id totum obligatus mansit, &
dominus, vel creditor in rigore justitiæ justè potest
velle, ut res suas sibi restituat, quibuscunque ex-
pensis, quas debitor sibi ipsi & culpæ suæ imputare
debeat. Sententia nimis rigide, & in praxi intolle-
rabilis, ut mox videbitur.

Altera Sententia est communis D. Thomæ 2. 2. 159
q. 62. a 5: ad 3. Soti 4. dist. 15. a 4. aliorum, quos
congerunt, & sequuntur Molina disp. 752. Less.
lib. 2. dub. 8. Bonacina disp. 2. de restit. q. 5. Laym.
c. 6. Nimirum debitorem non obligari ad restituen-
dum immediatè domino, si majores expensæ, quàm
res debita valeat, faciendæ necessariò essent: sed
si res alicujus momenti sit: expectare posse, quo-
usquè spes superest commodioris occasionis ad re-
stituendum; ablata autem omni spe commodæ oc-
casionis, ex rationabiliter præsumpta voluntate
domini, rem restituendam esse ejus proximis con-
sanguineis, vel hæredibus, & in defectum horum,
pauperibus, juxta dicta superiùs: Si verò res parvi
momenti sit, & sine majori expensâ domino reddi
nequeat, posse pro ejus salutè statim erogari in pau-
peres, ut notat Less. l. cit. Hæc sententia maximè
in parte probabitur mox §. seq.

Tertia Sententia media est: Etiam si damnum de-
bitoris in expensis faciendis superet in duplo dam-
num creditoris rei, vel debiti sui, ita ut si ei ad resti-
tuen-

354 *Tract. IV. Prelim. ad Præcepta 2. Tab. Cap. III.*
tuendū æquè diviti tria, expendenda essent alia sex,
non excusari debitorem à restitutione domino im-
mediatè facienda: Si verò etiam hanc proportio-
nem excedat damnum debitoris, tunc demum suffi-
cere ad hoc, ut non domino immediatè, sed ejus
nomine consanguineis, vel in horum defectum,
pauperibus restituatur. Ita mediando inter duas
prioris sententias resolvit Lugo *supra cit. n. 190.* Et
ratio est: quia supposità innocentiam creditoris, &
culpam debitoris injusti, duplo major est ratio, ut de-
bitor injustus patiat, quàm ut patiat innocens
creditor: ergo si aut creditor innocens debeat a-
mittere suum debitum, aut debitor nocens suas ex-
pensas, non sufficit, ut hic solum patiat æquale da-
mnum in expensis necessariis, sed etiam majus pati
debet potius, quàm creditor damnum patiat
sui debiti. Sententia speculativè omninò probabi-
lis. Nostra autem assertio cautè ita dicit.

§. III.

*Expensis debitoris proportionatis, scilicet ip-
sum debitum non nimium excedentibus.*

161 **C**ertum apud omnes est, quòd si debitor ini-
quus in expensis faciendis pro restitutione rei
alienæ patiat damnum solum æquale, vel quàm
æquale, aut aliquantò majus, quàm patiat domi-
nus ex carentia rei suæ, sine dubio adhuc obligari
debitorem ad restituendum. *Ratio:* quia in de-
bitum æquali, vel non multum excedente merito de-
bet esse melior conditio, & potior ratio haberi in-
nocentis domini, seu creditoris. Tu instruisi, tu com-
mede;

mede; hoc est: tu in causa fuisti, cur tantæ expen-
sæ sint faciendæ, tu ergò expende: neque enim ex
tua injuria debet dominus damnum rei suæ pati.

II. Probabilissimum est, si debitor in expensis **162**
faciendis, patiatur damnum longè majus, quàm
dominus patiatur ex carentia rei suæ, tunc posse
deferri restitutionem, & fieri juxta communem
sententiam secundam supra illatam, ita plurimis
ut. Vasq. cit. c. 10. dub. 1. n. 27. Tamb. cit. tr. 4.
n. 1. §. 8. n. 4. Ratio urgens est: quia justitia non
diversatur Charitati, quæ est finis omnium virtu-
tum, nec rectæ rationi, quæ omnem virtutem diri-
git: atqui Charitas, & recta ratio dicat, dominum,
vel creditorem non debere, nec posse rationabiliter
velle restitutionem sibi fieri cum tanto rigore, per
medium adèdè improprietatum, cum tam into-
lerabili damno debitoris, scilicet per expensas in
duplo, triplo, decuplo &c. imò amplius exce-
dentes ipsum debitum, ut qui centum florenos de-
bet, restituere teneatur, etiamsi alii ducenti, mille,
vel decem millia expensarum ad transferendum de-
bitum necessaria essent: ergo &c. Deinde præ-
ceptum restitutionis non obligat cum periculo a-
missiois vitæ, vel famæ, secundum omnes: ergo
neque obligat cum tam notabili, & excessivo dam-
no temporali debitoris. Obligatur savè injustus
debitor simpliciter ad restitutionem, ut ad finem,
& consequenter etiam ad expensas necessarias tan-
quam ad medium; certè tamen ad expensas pro-
portionatas debito, & secluso longè graviori pro-
prio damno: nemo enim ex obligatione finis tene-
tur

tur ad medium adeò improportionatum, sed censetur obligatio finis pro hic & nunc suspendi, donec medium proportionatum, & commodum magis superpetat, ergò debitor, quemadmodum si debitum non posset aliter restituere creditori absenti, nisi ipsemet deferret in remotissimam regionem, secundum omnes non teneretur, sed aliam commodiorem occasionem, vel viam expectare posset; ita etiam, si non possit restituere debitum, nisi per multò majores expensas, & valde graviore damno suo, non tenebitur pro tunc, sed aliam commodiorem occasionem expectare licebit.

163 III. Restitutio ergo facienda est per expensas debitoris proportionatas debito, non absolute & arithmetice computando cum ipso debito, ut si aliter restitutio fieri non possit, tantum debitor teneretur expendere, quantum est debitum v. g. mille, ad hoc, ut restituat mille debita; sed respectivè attendendo ad damnum utriusque secururum, si restitutio fiat, vel non fiat, ex circumstantiis personarum ditiorum, vel egenorum. Unde fieri potest, ut jacturam mille aureorum respectu pauperioris tantum valeat, ac jactura duorum millium, respectu ditioris. Quòd si ergò creditor dives, debitor autem pauper sit, excusabitur hic à restitutione domino immediate faciendæ, etiamsi multò minores expensæ faciendæ essent, quàm debitum valeat: quia debitori egeno jactura quingentorum, v. g. majus damnum est, quàm diviti creditori jactura totius debiti mille aureorum. Econtra si creditor pauper, debitor autem dives sit, is non excusabitur

abitur à restitutione faciendâ, etiamsi multò, v. g. duplo, vel triplo majores expensæ faciendæ essent, quàm debitum valeat ob rationem oppositam: quia civiti jactura duorum, vel trium millium minus damnum est, quàm egeno jactura sui debiti, mille aureorum tantum,

IV. Quòd si denique nulla sit spes futuræ opportunitatis, qua res cum talibus proportionatis & moderatis expensis restitui, aut saltem per litteras domini voluntas explorari possit, non ideò debitor iniquus poterit sibi rem retinere, quippè debitum ex delicto; sed juxta rationabiliter præsumptam domini voluntatem debet restituere, vel ejus proximè consanguineis, aut in defectum horum, immediate pauperibus, juxta dicta *sect. 2. §. 5. de restit. debitorum incertorum ex delicto*. Quia hoc casu moraliter judicatur dominus, ac si esset incertus, vel ignotus. Eodémque modo dicendum in casu, quo debitor ob inopiam nullo modo potest expensas facere ad transferendam rem, nec dominum adhibere: tunc enim pari modo det rem pauperibus, vel si ipse æquè pauper sit, sibi applicare poterit in probabili sententia, ibidem relata.

§. IV.

Restitutio ex re accepta in loco debitoris, si alio transferenda, fiat expensis creditoris, vel domini.

V. G. Habuisti bona fide alienum equum, vel rem, vel quàm libet rem; bos alienus ad tuum præsepium confugit; hospes marsupium, vel far-

sarcinam in tuo diversorio reliquit &c. postquam cognovcis rem esse alienam, satisfacis restituendo in eodem loco ubi tu es debitor. Quòd si ad dominum rei absentem res transferenda sit id suis expensis is curare debet. Communissima cum Molina sæpè cit. disp. 752. Less. Laym. cit. n. 4. Lugo disp. 20. Sect. 8. §. 2. Ratio ex superioribus liquet: quia possessor bonæ fidei solum tantum debet restituere, quantum ex re aliena possidet: nec inde, nulla suo culpa interveniente, tenetur pati aliquod damnum: atqui cogere tur plus restituere, quam possidet, & pateretur damnum sine sua culpa, si rem hactenus bona fide possessam suis sumptibus ad dominum destinare deberet: ergo sufficit ei restituere in loco possessionis, sumptibus ad transferendum necessariis domino relictis, qui jus habet in rem suam, nullum verò jus habet in debitorem bonæ fidei. Ubi iterum breviter observandum.

166 I. Postquam possessor bonæ fidei intellexit rem esse alienam, v. g. equum bona fide emptum, debet domino per epistolam insinuare, & explorare, quid de re sua fieri velit: si transmitti postulat, & ille expensas facere cogatur, tenetur dominus solvere, aut ille tantundem de re domini, si divisibilis sit, detrachere, & reservare poterit. Quòd si autem superfluas expensas sine rationabili domini voluntate fecit, v. g. si equum illi transmitteres cum majoribus expensis: quam ipse equus valeat, illas utique in quantum superfluas amittes, nec dominus solvere cogetur.

167 II. Similiter si possessor bonæ fidei pro re aliena

jam cognita conservanda, vel custodienda aliquas expensas faciat, v. g. ad equum sustentandum, aut si alio migrans, rem in priori loco non satis tutam, secum non sine expensis vel labore transferat, tenebitur dominus compensare, aut ille detrahere poterit, vel actione negotiorum gestorum recuperare, idque ex tacito contractu: qui dicitur ex negotiis similiter gestis *L. 2. ff. de negotiis bene gestis.*

III. Quod si dominus ignoretur, vel ita absens sit, ut conveniri non possit, aut res transferri non possit sine æquali, vel majori sumptu, quàm ipsa valeat; siquidem supersit spes aliquando dominum conveniendi, & res alicujus momenti sit, ut meritò censeatur dominus non fore contentus, ut alteri detur: eoque servanda erit, aut si servari nequeat, abolenda vel alienanda, pretium postea domino restituendum. Cessante autem omni spe dominum conveniendi, aut aliàs, si res parvi momenti sit, reddenda erit ejus consanguineis, aut in horum defectum pauperibus, juxta communioem & tutiorum Sententiam supra *Sett. 2. §. 5. & 7.* explicatam. Etsi quoque probabile sit, possessorem bonæ fidei posse sibi retinere: quia tunc res comparatur debito incerto, seu rei ignoti domini.

IV. Quod si tamen debitor ex re accepta, postquam intellexit rem esse alienam, inquirere negligat dominum, aut eo cognito, incipiat in mora esse culpabili restituendi, tunc eo ipso incipit esse debitor delicto, & malæ fidei possessor, adeoque deinceps tanquam talis domino restituere debet suis expensis ut notat *Lugo cit. n. 194.* Et ex alibi dictis colligitur.

Restitutio ex contractu justo fiat in loco conventionis expresso, vel tacito.

170. **C**Larum est restitutionem ex contractu debere fieri in loco, de quo expressè, vel tacitè inter partes conventum est: & si translatione opus sit, expensis debitoris. Communissima cum Navarra n. 42. meique citati omnes: Idque sive restituenda sit eadem res numero, seu, ut loquuntur Juristæ, eadem res specie: v. g. hic equus locatus, commodatus, depositus, impignoratus; sive restituendum sit aliud æquivalens, v. g. pretium pro equo empto, alia pecunia pro pecunia mutuata &c. Si ergo emisti, & conduxisti equum pro pretio solvendum hic Passavii v. g. hic debes solvere, si alibi, alibi.

171. II. Quòd si de loco restitutionis nihil sit expressum in contractu, tunc tacita conventio colligenda erit inspiciendo naturam contractus, consuetudinem loci, vel alias circumstantias. Et regulariter, restitutio, seu solutio fieri debet in loco, ubi res tradita fuit: ita enim postulat æquitas, & æqualitas inducenda intra contrahentes servanda: & regulariter si translatione rei restituendæ opus sit, expensis debitoris. Et hinc

172. III. Debita ex contractu gratuito v. g. donationis, legati, testamenti &c. restituenda sunt in loco, ubi erant, quando donatio, legatum, vel testamentum factum: atque sumptibus donatarii, vel legatarii inde transferenda. Communis apud Les-

Vasq. Lug. Ratio est : quia qui alicui rem gratis dat, donat, vel legat, non intendit ad aliquid amplius se obligare, quam rem alteri relinquere pro libitu, & si opus fuerit labore, vel industria sua auferendam.

IV. Debita ex contractu oneroso transferente ¹⁷³ dominium rei, iquo scilicet non eadem res, sed pro una re accepta, altera reddi debet, ut in emptione, mutuo, censu &c. restituenda sunt in loco, ubi res, pro qua solutio fit, accepta erat. *Ratio est* : quia in his reciprocis contractibus res una in alterius locum quasi substituitur, quod tunc perfecte fit, si etiam idem locus acceptionis, & restitutionis seruetur, ut notant, *Vasq. Laym. ll. cc.* Quin etiam eadem ratione debita ex contractu non transferente dominium, ut deposito, commodato, locato restituenda sunt in loco, ubi res tradita fuit, omnium consensu. Sed cujus sumptibus, si res deposita, commodata, locata, restituenda aliò transferenda sit? Respondet Assertio in fine.

§. VI.

Expensis illius, in cuius gratiam, vel utilitatem potissimum contractus initus est.

Et hinc.

SI contractus initus est in solam utilitatem al- ¹⁷⁴ terius contrahentis, seu dantis aliquid, ut in deposito, v. g. si quis apud te Passavii torquem deposuit, & velit sibi reddi Augustæ; fiat id ipsius sumptibus, & periculo: quia contractus totus est in gratiam ipsius; & aliàs tu patereris damnum in illis

Z s

illis expensis faciendis ex tuo beneficio, & sine ullo jure domini contra te.

175 II. Si contractus initus sit in tuam solius utilitatem, ut in commodato, precario, vel mutuo gratuito: debes eam tuis expensis restituere in loco, in quo eam dominus haberet, nisi illam tibi commodato, vel mutuò dedisset, modò per te steterit, quòd dominus eam rem secum aliò non transtulisset: deductis tamen expensis, quas fecisset dominus in ea re transferenda. v.g. Titius tibi Passavii gratis commodavit libros, vel mutuò dedit pecunias, alioquin secum laturus proficiscens Viennam: tuis sumptibus eò transmittere debes: quia contractus est in gratiam & utilitatem tui tantum: & dominus non debet damnum pati ex suo beneficio, scilicet gratuito commodato, vel mutuo.

176 III. Si contractus initus est in utilitatem utriusque, ut in locatione equi v. g. in quo & tu conductor equi usum habes, & dominus locans pretium accipit, & res aliò transferenda, nihilque de expensis conventum sit, quamvis primo intuitu tu videaris teneri transferre tuis sumptibus, ne dominus sine sua culpa damnum patiatur; probabilissimum tamen est, debere fieri expensis utriusque. *Ratio sumitur argumento retorto: quia si solus tuis sumptibus rem transferas, tunc damnum patieris sine tua culpa. Dividuntur ergo expensæ æqualiter, sicut æquale est commodum. Ita Tamb. lib. 8. tract. 4. c. 1. §. 8. n. 12.* addens, non rarò debere fieri solis expensis domini: ut si conductor non fuit admonitus de loco, ubi restitutio facienda erit ex negli-

gentia

gentia domini aliò forte migrantis : tunc enim illa communiter usurpato jure utens restituat in loco, ubi rem locatam accepit, & satisfaciet.

IV. Dicta haecenus potissimum intelligenda sunt, de restitutione ex contractu, quo res eadem numero debita restituenda est : nam quando res alia pro alia restituenda est, ut in emptione & venditione pretiù pro merce recepta, aut merx pro pretio jam accepta, in praxi semper solent convenire expressè de solo loco, & expensis restitutionis seu solutionis faciendæ, quod si tamen per injuriam interdum rudes contrahentes nihil de hoc constituent, ad tacitas, & consuetas in ea regione conventiones recurrendum est, & ut *S. preced.* dictum, regulariter restitutio faciendâ in loco, ubi res accepta fuit, & expensis debitoris. Vide, si vacat, latè *Molinam Lessium; Lugo citt.*

CAPUT IV.

De

Modo & ordine restitutionis, causisque excusantibus.

SECTIO. I.

Quo modo restituendum?

SUMMARIUM.

1. Restitutio faciendâ est eo modo, quo res sufficienter veniat ad manus domini.
2. Debita ex delicto occulto, occultè, ex publico autem quandoque etiam publicè restituenda sunt.

4. *Quam-*